

Undervisningspersonale i Nordland og Trøndelag – utfordringsbilde 2021

Innholdsfortegnelse

1	Sammendrag	1
2	Kompetansebehov	2
2.1	Barnehage	2
2.2	Grunnskole	2
2.3	Videregående skole	4
3	Innsatsområder og ressurser	7
3.1	Kompetansen til de lærerne vi har	7
3.1.1	Nordland	7
3.1.2	Trøndelag	8
3.1.3	Vil vi komme i mål til 2025?	9
3.2	Rekruttering av studenter til lærerutdanning	10
3.3	Prosjektet «Rekruttering til lærerutdanningene og læreryrket i Nord – Norge»	12
3.4	Beholde og mobilisere	12
3.4.1	Lærerutdanna som ikke er i yrket	12
3.4.2	Veiledning av nyutdanna	13
3.4.3	Kan utdanna lærere motiveres til å arbeide mer?	13

1 Sammendrag

Behovet for kompetanse i barnehage og skole endrer seg.

- Behovet for barnehagelærere er stabilt. Det blir færre som mangler formell kompetanse i barnehagene.
- Antall sysselsatte lærere i grunnskolen er stabilt. Det samme gjelder andelen av lærere uten godkjent utdanning.
- Det blir færre lærere i videregående skole. Antallet lærere uten formell utdanning er svakt synkende.

Det blir flere lærere som oppfyller kompetansekravene for undervisning i fag.

- Det er totalt færre lærere i Nordland som tar videreutdanning. I Trøndelag er antallet stabilt
- Ca. 4 av 10 lærere som tar videreutdanning (KFK) tar det i andre fag enn norsk, engelsk eller matematikk.

Kapasiteten i lærerutdanningene fylles ikke

- Tilgangen på barnehagelærere – inn så vel som ut av studiet – er tilfredsstillende
- Rekrutteringsproblemene til grunnskolelærerutdanningene vedvarer
- Det er eksepsjonelt få studenter som går siste året på lærerutdanning dette skoleåret.
- Grunnet overgangen fra 4 til 5-årig lærerutdanning, ferdigutdannas det generelt få lærere våren 2021. Det er grunn til å anta at dette medfører rekrutteringsproblemer for kommunene.

Det ser ut som om kompetansekravene i bestemte undervisningsfag kan bli oppfylt innen 2025.

- Det er fortsatt store behov for videreutdanning i engelsk på barnetrinnet og norsk og matematikk på ungdomstrinnet

Knapphet på utdanna lærere ser ut til å ramme grunnskolens barnetrinn først

Det benyttes færre lærere uten godkjent utdanning

- Det kan være et visst potensial i å få lærere med godkjent utdanning til å arbeide mer

2 Kompetansebehov

2.1 Barnehage

Ifølge tall fra KOSTRA 2019, var det i Nordland 2084 sysselsatte i barnehagene med krav om barnehagelærerutdanning; styrere, styrerassistenter, pedagogiske ledere og barnehagelærere. Av disse mangler 134 formell utdanning. For Trøndelag er tilsvarende tall 4755 med krav om barnehagelærerutdanning. Av disse mangler 46 formell utdanning.

Tall fra SSB viser antall ansatte over 50 år i barnehagene:

Nordland			Trøndelag		
Barnehagelærere	Ledere	SUM	Barnehagelærere	Ledere	SUM
244 (22%)	117 (50%)	361 (27%)	499 (17%)	148 (43%)	647 (20%)

Årlig behov på grunn av naturlig avgang (pensjon) vil anslagsvis være på mellom 24 og 40 barnehagelærere per år i Nordland og mellom 43 og 72 i Trøndelag¹.

Endringer i kompetansekrav og bemanningsnorm endret antallet ansatte med krav om barnehagelærerutdanning mellom 2017 og 2018. Fra 2018 til 2019 er antallet stillinger som krever slik utdanning stabilt. Antallet som ikke har godkjent kompetanse minker. I Nordland gikk antallet ned fra 186 til 134, mens det i Trøndelag gikk ned med 4 – fra 50 til 46.

Udekket behov per 2019	Nordland	Trøndelag	SUM
Personale uten formell utdanning	134	46	180
Avgang	40	72	112

Dersom man tenker seg å erstatte eller utdanne personalet som i dag mangler formell utdanning i løpet av 5 år, vil følgende behov avtegne seg:

	Nordland	Trøndelag	SUM
Erstatte/ utdanne ufaglærte i barnehagene i løpet av 5 år	27	9	36
Erstatte avgang barnehage	40	72	112
Sum årlig behov for lærere i barnehagene	67	81	148

Det antyda årlige behovet for barnehagelærere har minka fra 242 til 148 fra 2018 til 2019. Dette skyldes a) mer valid statistikk på ansattes alder. Tidligere beregninger har overestimert antallet ansatte over 50 år i barnehagene b) ingen endringer i bemanningsnorm c) nedgang i antall som ikke oppfyller kompetansekravene.

2.2 Grunnskole

Ifølge KOSTRA 2019 var det 4165 (-26 fra året før) sysselsatte lærere i grunnskolen i Nordland. Tilsvarende tall for Trøndelag er 6773 (+ 57 fra året før). Av disse rapporteres fra Nordland 447 (-9) å ikke oppfylle kravene for tilsetning – «Videregående utdanning eller lavere». I Trøndelag er dette tallet 403 (-17). I grunnskolen er det 186 lærere i Nordland som har høyere utdanning, men mangler fag og/ eller praktisk-pedagogisk utdanning (PPU). I Trøndelag er dette tallet 237.

I grunnskolen i Nordland var (2019) 452 (-3) praktiserende lærere 60 år eller mer, mens 1477 (+48) er 50 år eller mer. I Trøndelag var 604 (-24) lærere over 60 år mens 1856 (-7) var over 50 år.

Dette gir grunnlag for følgende situasjonsbeskrivelse

¹ En rapport fra FaFo 2017 (ISSN 0804-5135) viser at gjennomsnittlig pensjonsalder for barnehagelærere er 59 år. I det siste har den økt. For alle utdanningsgruppene er gjennomsnittlig pensjonsalder 65 år

Udekket behov per 2017	Nordland	Trøndelag	SUM
Ufaglærte lærere	447	403	850
Avgang, jevne årsklasser/ 65 års pensjonsalder	98	124	222

Om man setter mål om at det ikke skal finnes ufaglærte lærere i Nordland og Trøndelag om 10 år, gir dette et bilde av behovet:

	Nordland	Trøndelag	SUM
Erstatte/ utdanne ufaglærte lærere i grunnskolen i løpet av 10 år	45	40	85
Erstatte avgang grunnskolen	98	124	222
Sum årlig behov for lærere i grunnskolen i Nordland	142	164	307

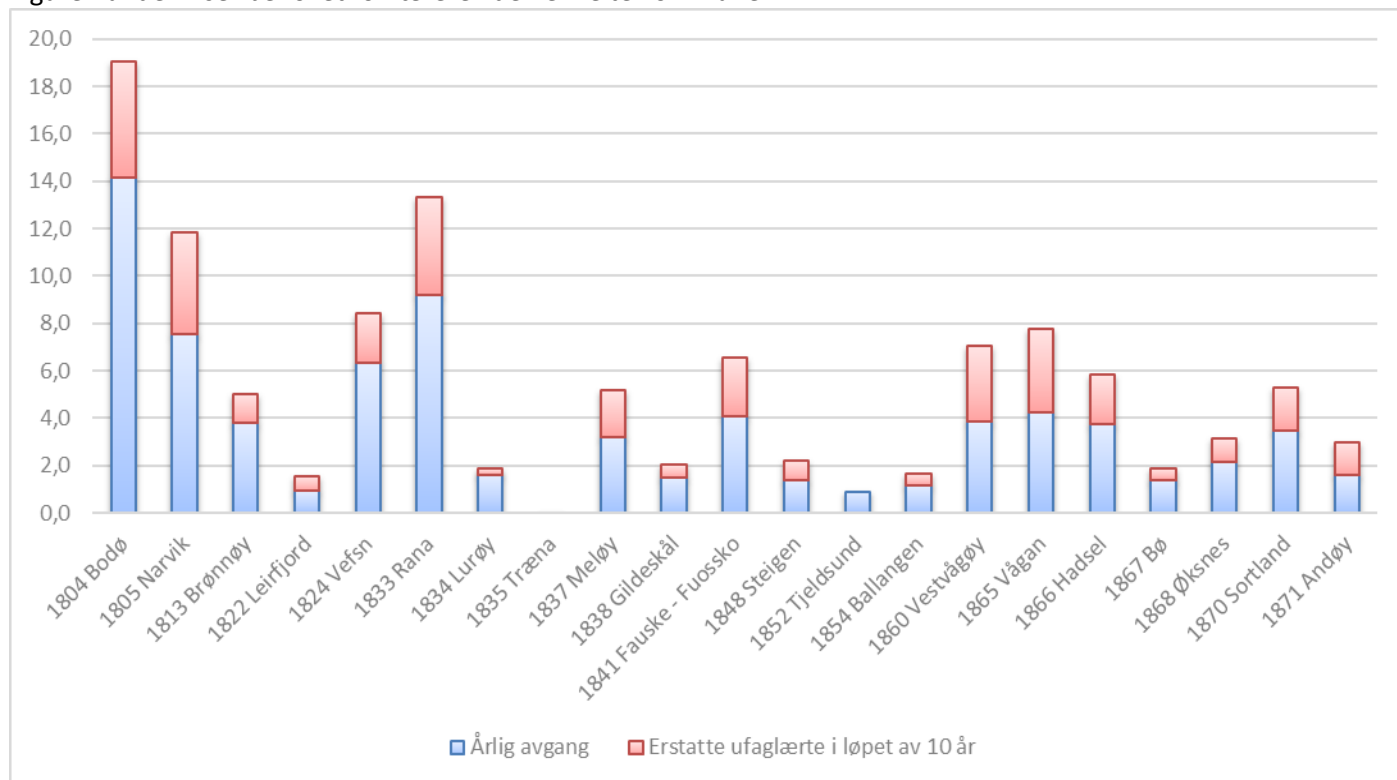
Antallet sysselsatte lærere gikk kraftig ned fra 2017 til 2018. I Nordland var nedgangen på 180 mens den i Trøndelag var på 312. Fra 2018 til 2019 er antallet stabilt med en liten oppgang i Trøndelag. Behovet for nye lærere er også stabilt. Elevtallsutviklingen mellom 2018 og 2019 viser for Nordland -323 og for Trøndelag +231²

En studie gjennomført av SSB i 2015³ viser at det i 2020 og 2040 vil mangle lærere i grunnskolen. Dersom vi prøver oss på en enkel nedskrivning av den nasjonale tilstanden til nordlandske og trønderske forhold, blir behovet slik:

Lærerbehov		Nordland				Trøndelag			
År	Landet	Andel elever	Andel lærere	Lærerbehov		Andel elever	Andel lærere	Lærerbehov	
2020	-3430	4,41 %	5,46 %	-151	-187	8,55 %	8,86 %	-293	-304
2040	-3834	4,41 %	5,46 %	-169	-209	8,55 %	8,86 %	-328	-340

Dette brukt som en referanse viser at vi - for grunnskolens område – ikke er så langt av vei, men kan muligens underestimere behovet noe. Særlig gjelder dette Trøndelag.

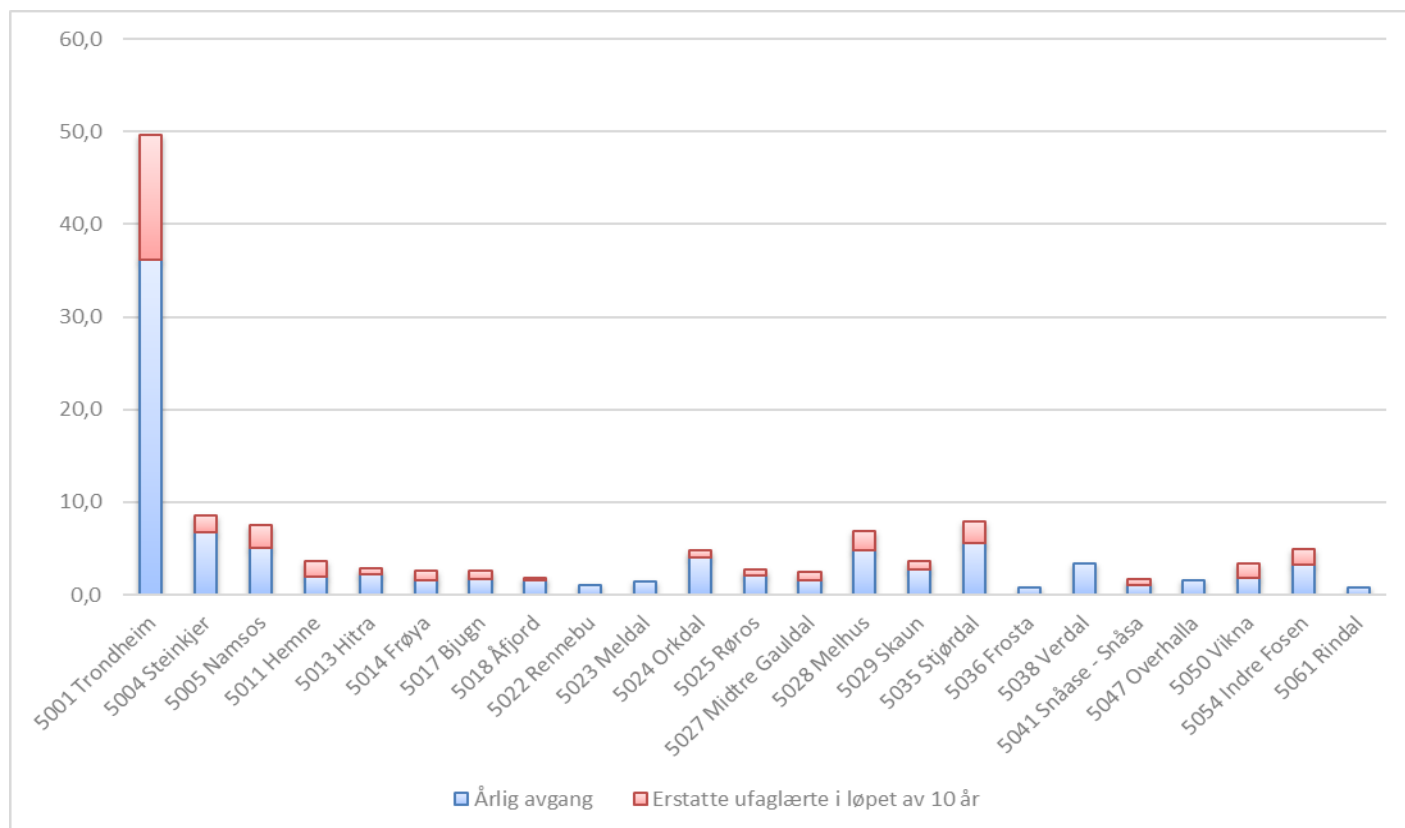
Figuren under viser behovet for lærere i den enkelte kommune⁴.

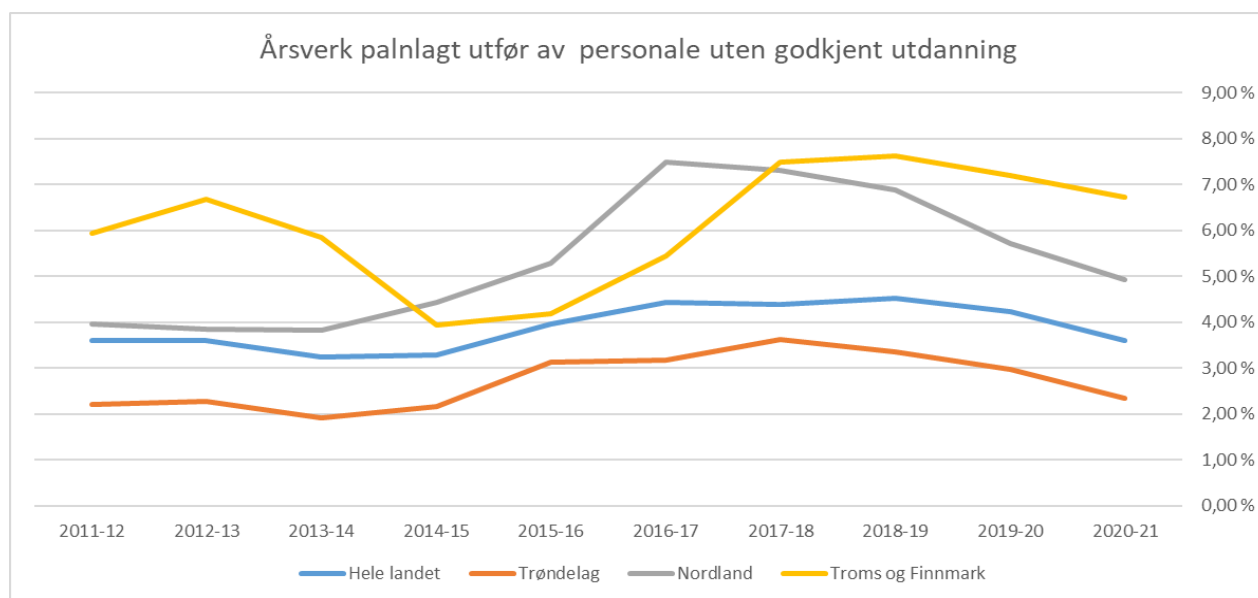
² Elevtallsutviklingen i Trondheim var på +327. Det vil si en nedgang for det øvrige Trøndelag på -96

³ «Tilbud og etterspørsel for ulike typer lærere mot 2040: Framskrivinger basert på LÆRERMOD» av SSB-forskerne Trude Gunnes og Pål Knudsen, SSB 2015 ISBN 978-82-537-9222-4 (trykt) ISBN 978-82-537-9223-1 (elektronisk)

⁴ Ikke alle kommunene er representert. Kun kommuner som har data i KOSTRA på begge kategoriene framkommer i tabellen.

Studien av GSI 2020-21⁵ viser at andelen av timer planlagt utført av personale uten godkjent utdanning etter å ha økt sterkt nå viser en nedadgående tendens i Nordland. Andelen av personer uten godkjent utdanning er noenlunde stabil. I Trøndelag er tendensen den samme, men her ligger man generelt bedre an enn landsgjennomsnittet når det gjelder tilgangen på kvalifisert personale.

2.3 Videregående skole

For videregående opplæring er bildet langt mer vrient. Her viser studien fra SSB et overskudd av lærere fram mot 2020 og i enda større grad fram mot 2040. Her er det grunn til å gå nærmere inn og undersøke grunnlaget som SSB bruker, og sammenligne det med de tallene vi kommer ut med. Det er vanskelig å forstå at bl.a. elevnedgang, større andel av elevene på studieforberedende og mange studenter på PPU, skal gi stort overskudd av lærere i

⁵ GSI Grunnskolens informasjonssystem www.gsi.udir.no

overskuelig framtid. Det kan imidlertid være at estimatet for lærerbehov i videregående opplæring som framkommer i det følgende er noe høyt, og at dette i sin tur kan få følger for behovet i grunnskolen.

Ifølge SSB KOSTRA var det i 2018 1475 – 41 færre enn i 2018 - lærere sysselsatt i videregående skole Nordland. I Trøndelag var tilsvarende tall 2321 – dette er 76 færre enn året før. Av disse faller henholdsvis 98 (-3) og 129 (-15) i kategorien «Lærere med videregående utdanning eller lavere»⁶. I Videregående skole er det i Nordland 145 (-14) lærere som har høyere utdanning på lavere eller høyere nivå, men mangler pedagogisk utdanning (PPU). For Trøndelag er dette tallet 222 (-34).

I Nordland er 267 (-3) praktiserende lærere 60 år eller mer, mens 701 (-30) er 50 år eller mer. Tilvarende tall for Trøndelag er 372 (-17) og 992 (-27).

Dette gir grunnlag for følgende situasjonsbeskrivelse

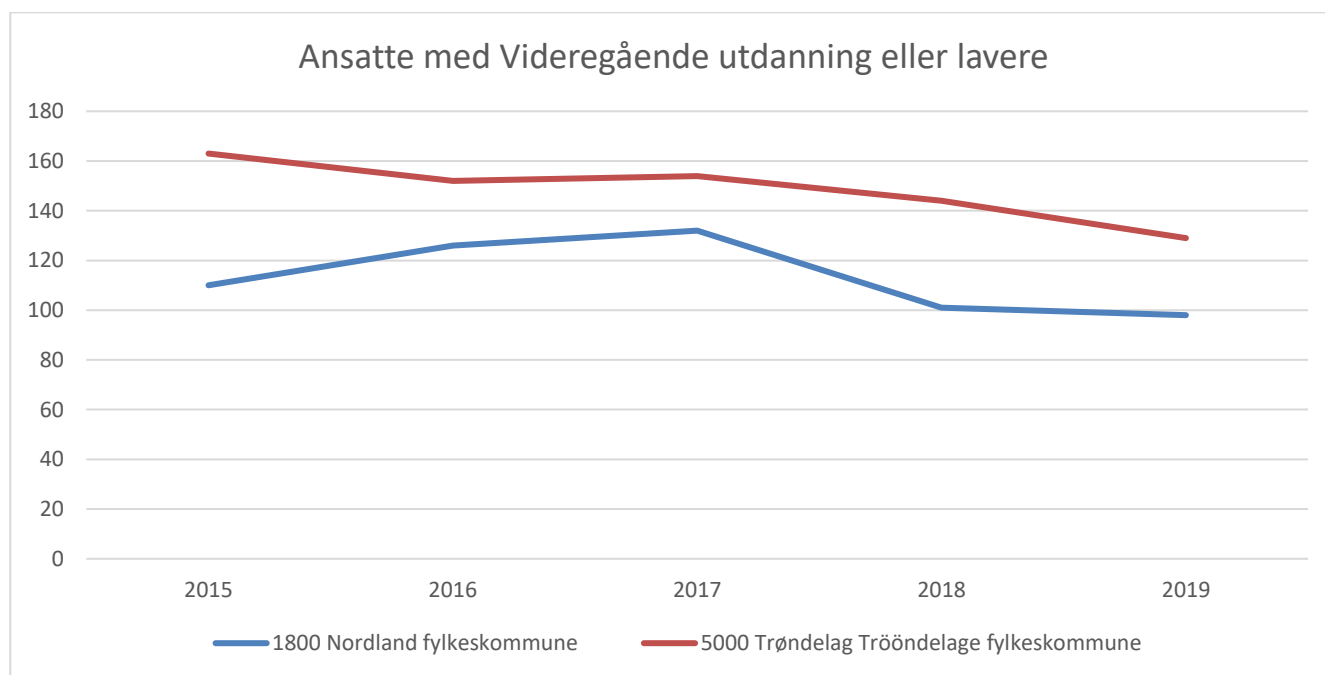
Udekket behov per 2019	Nordland	Trøndelag	Sum
Ufaglærte lærere	98	129	227
Avgang, jevne årsklasser/ 65 års pensjonsalder	47	66	113

Om man setter som mål at det ikke skal finnes ufaglærte lærere i Nordland og Trøndelag om 10 år gir dette et bilde av behovet:

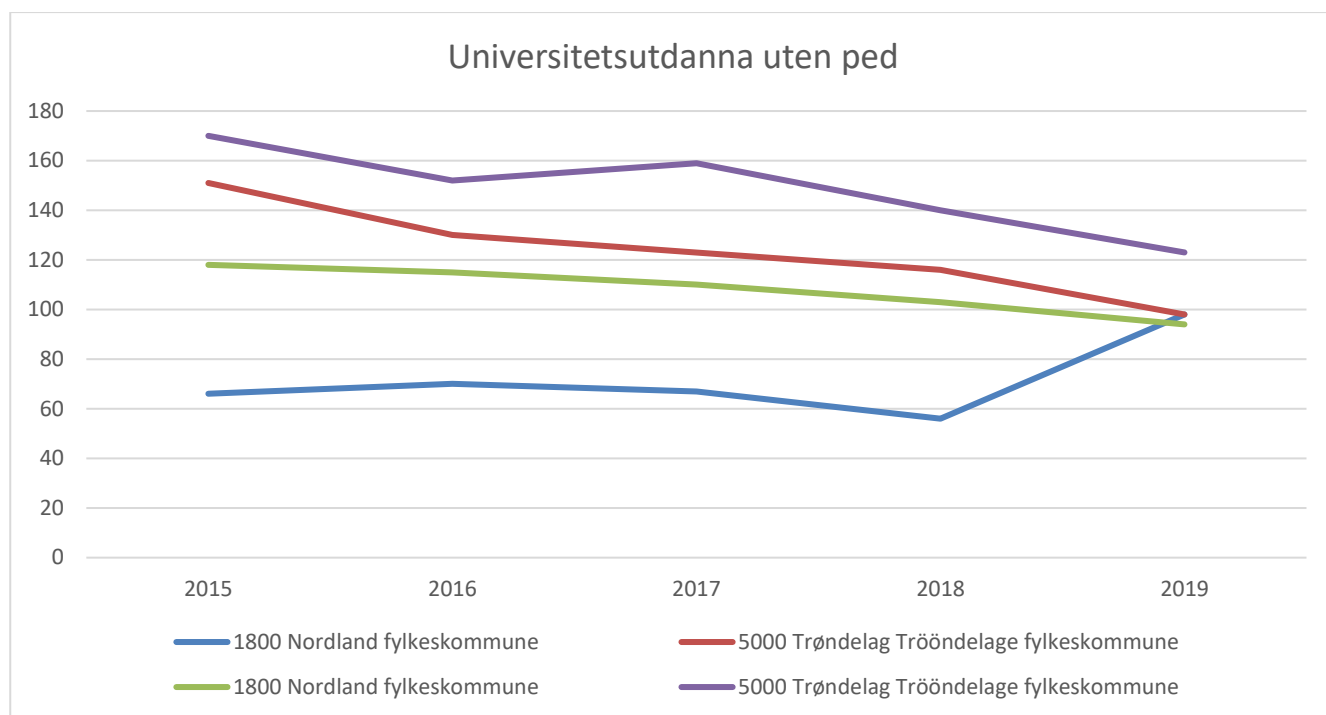
	Nordland	Trøndelag	Sum
Erstatte / utdanne ufaglærte lærere i videregående skole i løpet av 10 år	10	13	23
Erstatte avgang videregående skole	47	66	113
Sum årlig behov for lærere i videregående skole i Nordland	57	79	136

Det er verdt å merke seg en viss nedgang i antall ansatte i videregående opplæring fra 2018 til 2019. I Nordland gikk antallet lærere ned med 41, mens det i Trøndelag ble det 76 færre lærere. Dette gjenspeiles i liten grad når behovet for nye lærere beregnes. Behovet er noenlunde det samme som foregående år.

Utviklingen siden 2015 viser at lærergruppene som ikke har godkjent utdanning går nedover. Et unntak er at antallet lærere med høyere utdanning på høyt nivå uten pedagogikk har gått opp i Nordland.

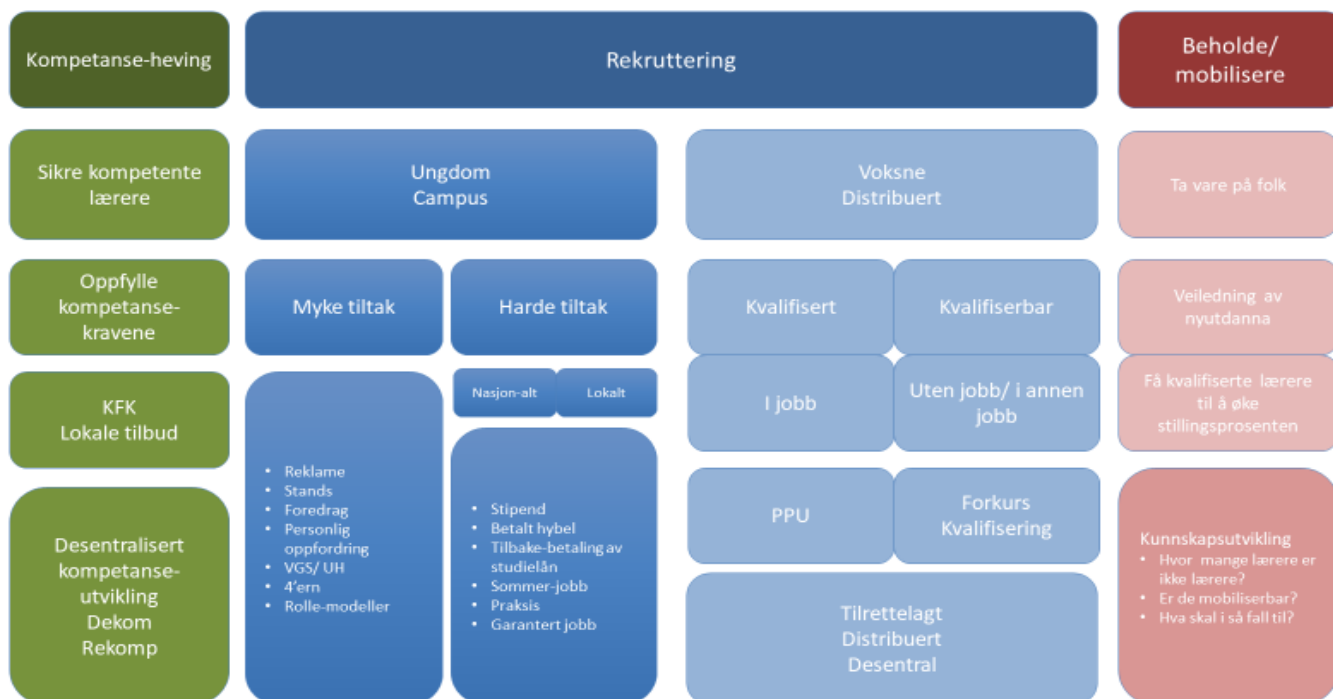
⁶ Formulering fra SSB KOSTRA. I forbindelse med videregående skole refererer dette sannsynligvis til yrkesfaglærere/ instruktører uten pedagogisk utdanning.

Her viser de øverste kurvene lærere med universitetsutdanning av lavere grad uten pedagogikk, mens de nederste viser tilsvarende for høyere grad.

3 Innsatsområder og ressurser

Figuren under er et forsøk på å kartlegge hva kompetanseutfordringen består i og hvilke tiltak som er eller kan bli satt i verk for å bøte på situasjonen

I utgangspunktet handler rekruttering av lærere om tre forhold; a) å sørge for at de lærerne vi har holder den standard og fyller de kompetansekrav som er satt, b) å rekruttere studenter til lærerstudiet og c) beholde de lærerne vi har og mobilisere lærerutdannede til å praktisere som lærere.

3.1 Kompetansen til de lærerne vi har

Nye kompetansekrav i forskrift til opplæringsloven § 14-2 og 14-3 er 30 stp. på barnetrinnet og 60 stp. på ungdomstrinnet i undervisningsfag. Dette gjelder i fagene norsk, matematikk og engelsk.

3.1.1 Nordland

Basert på GSI 2020-21 er tilstanden i Nordland når det gjelder å oppfylle kompetansekravene i fag slik:

Område	Fag	Studiepoeng i faget Barnetrinn				Studiepoeng i faget Ungdomstrinn				
		30+	0-29	Sum	Andel	60+	30-59	0-29	Sum	Andel
Nordland	Norsk	1268	173	1441	12,0 %	348	132	22	502	30,7 %
	Matematikk	1036	259	1295	20,0 %	368	112	24	504	27,0 %
	Engelsk	555	291	846	34,4 %	278	87	32	397	30,0 %
	SUM	2859	723	3582	20,2 %	994	331	78	1403	29,2 %

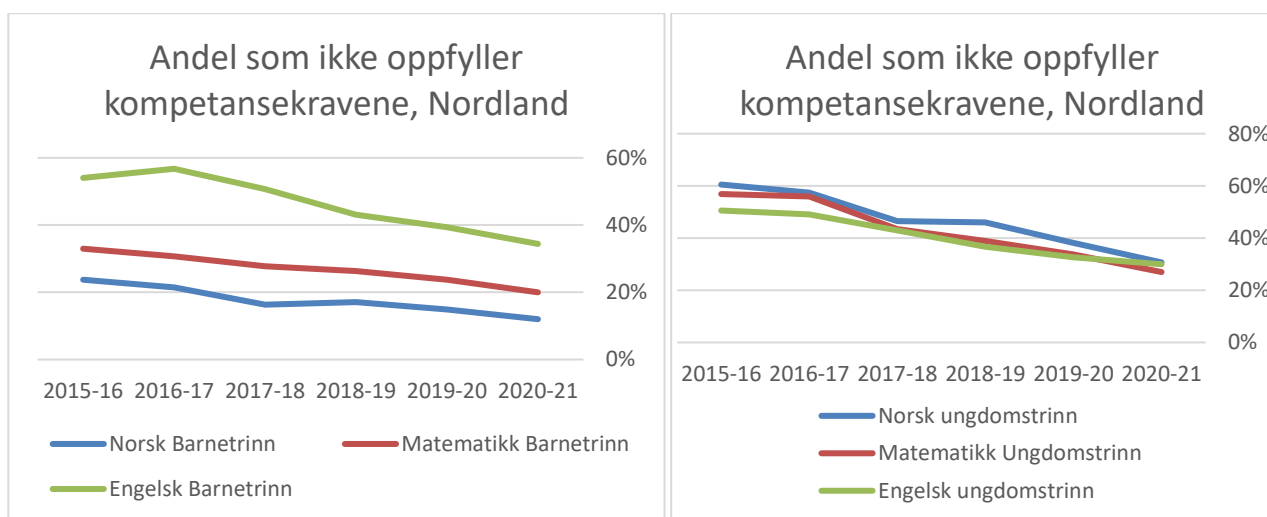
Liknende analyse gjort i 2016 viste at de største behovene er engelsk på barnetrinnet, og norsk og matematikk på ungdomstrinnet. Med dette som bakteppe, ble det satt i verk engelsk 1 1.-7. trinn som «regionalt tilbud under KFK-ordningen. Senere ble det etablert tilbud i Norsk 5.-10 og Matematikk 5.-10. Tilbudene gis fortsatt i den grad de har oppslutning.

Ut fra årets analyse, ser det ut som behovene for engelsk på barnetrinnet fortsatt er til stede. På ungdomstrinnet er behovene fortsatt stort i alle fag. Det er særlig påbygging fra 30 til 60 studiepoeng som har behov.

Av figurene under ser vi at andelen lærere som ikke oppfylle kompetansekravene går nedover. Dette har sammenheng med at et ganske stort antall lærere tar videreutdanning.

Inneværende skoleår er det 296 lærere som tar videreutdanning (KFK). Dette inkluderer 42 fra videregående skole. Av disse tar 44 engelsk, 67 norsk og 72 matematikk. Dette betyr at 113 lærere tar utdanning i fag uten spesifikke kompetansekrav.

Det er færre lærere i Nordland som tar videreutdanning dette skoleåret sammenliknet med det forrige. Totalt er nedgangen på 71 studenter. I videregående skole har antallet gått ned fra 66 til 42. Det er 4 færre som tar engelsk, 9 flere som tar norsk og 34 færre som tar matematikk. 38 % av de lærerne som tar videreutdanning (KFK) skoleåret 2020-21 tar det i fag uten spesifikke kompetansekrav. Denne andelen har gått ned fra 42 % skoleåret 2019-20.

3.1.2 Trøndelag

Situasjonen i Trøndelag basert på rapporteringen i GSI for skoleåret 2020-21 ser slik ut:

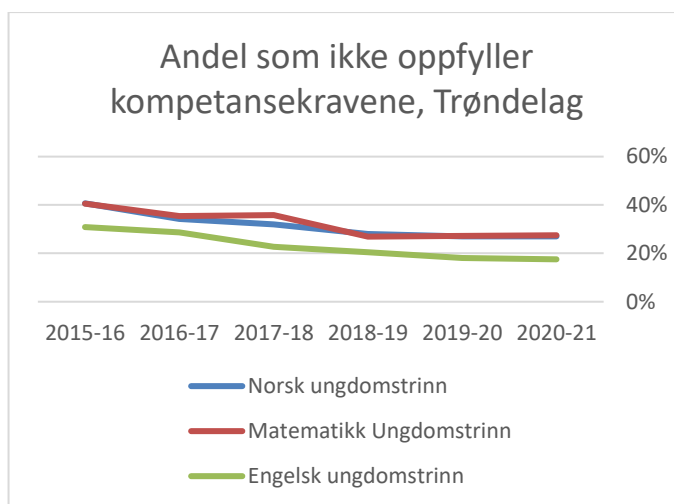
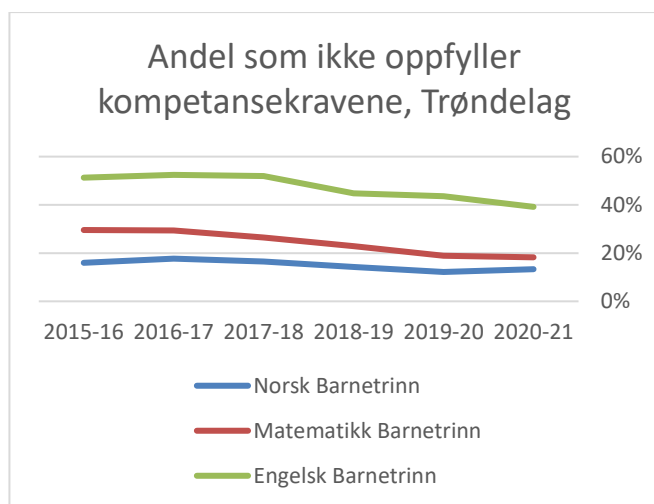
Område	Fag	Studiepoeng i faget Barnetrinn				Studiepoeng i faget Ungdomstrinn				
		30+	0-29	Sum	Andel	60+	30-59	0-29	Sum	Andel
Trøndelag	Norsk	2296	354	2650	13,4 %	497	148	36	681	27,0 %
	Matematikk	1927	430	2357	18,2 %	488	119	66	673	27,5 %
	Engelsk	941	606	1547	39,2 %	433	61	31	525	17,5 %
	SUM	5164	1390	6554	21,2 %	1418	328	133	1879	24,5 %

Behovene for kompetanseheving er relativt lavt når det gjelder norsk og matematikk på barnetrinnet og – til en viss grad – engelsk på ungdomstrinnet. I antall lærere som behøver videreutdanning innen 2025, er behovet størst i engelsk på barnetrinnet. På ungdomstrinnet er behovet størst i matematikk og norsk – først og fremst som påbygging fra 30 til 60 studiepoeng. Det er fortsatt 606 lærere som trenger videreutdanning i engelsk på barnetrinnet – det er 89 færre enn forrige skoleår

Av figurene under ser vi at andelen lærere som ikke oppfyller kompetansekravene etter å ha gått nedover nå flater ut.

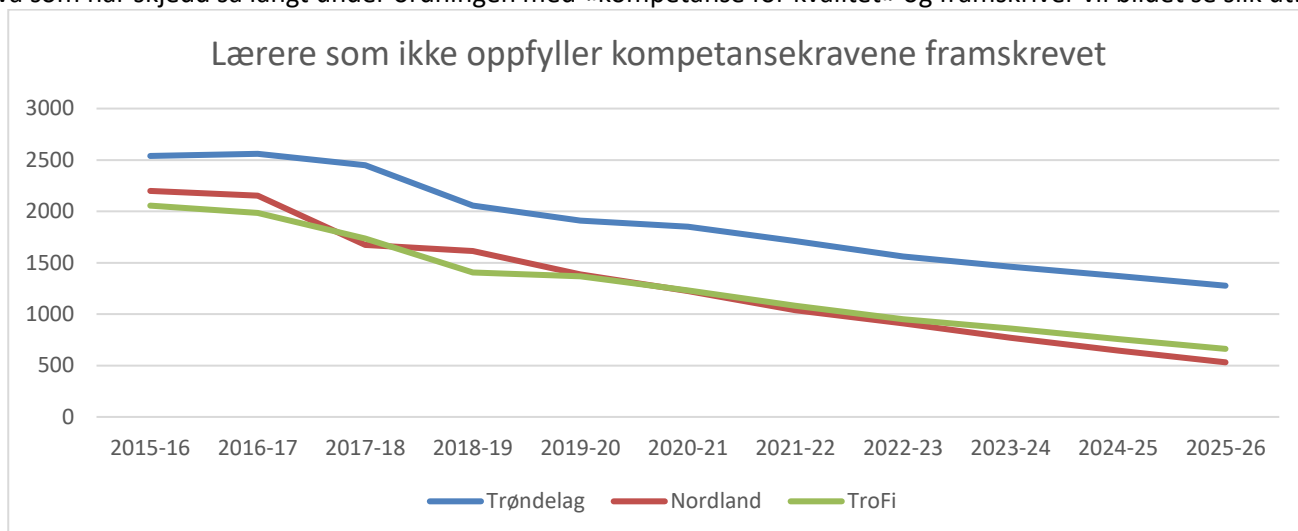
Inneværende skoleår er det 496 lærere som tar videreutdanning (KFK). Dette inkluderer 62 fra videregående skole. Av disse tar 88 engelsk, 89 norsk og 131 matematikk. Dette betyr at 188 lærere tar utdanning i fag uten spesifikke kompetansekrav.

Det er 2 flere lærere i Trøndelag som tar videreutdanning dette skoleåret sammenliknet med det forrige. Det er 15 flere som tar engelsk, 16 flere som tar norsk og 5 flere som tar matematikk. 38 % av de lærerne som tar videreutdanning (KFK) skoleåret 2020-21 tar det i fag uten spesifikke kompetansekrav. Denne andelen var 45 % skoleåret 2019-20.

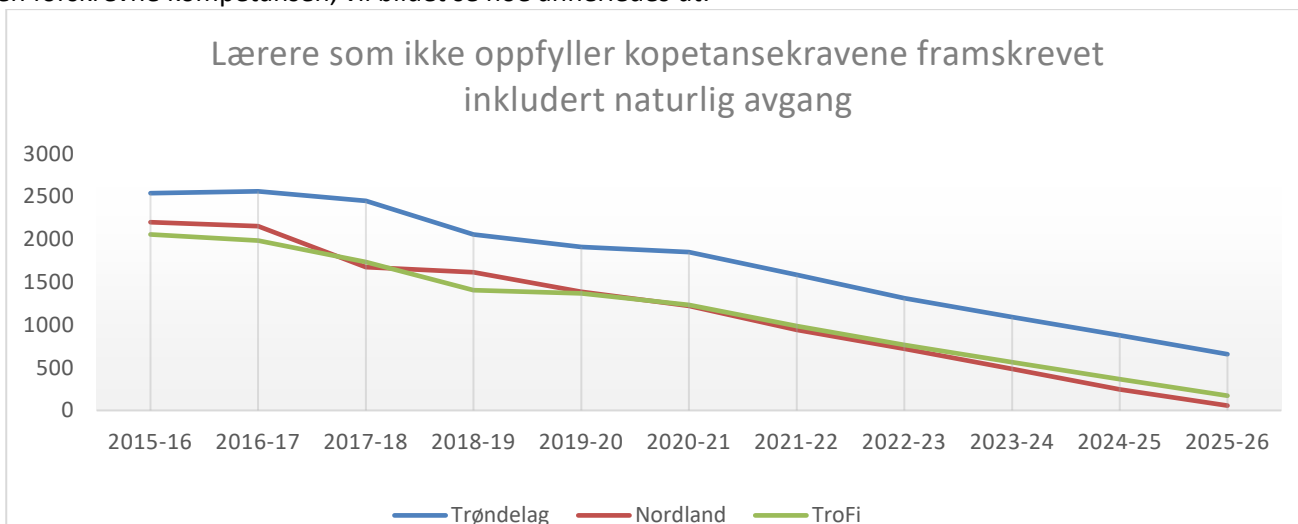

3.1.3 Vil vi komme i mål til 2025?

Det er et uttalt mål at alle lærerne skal oppfylle kompetansekravet for undervisning i fag innen 2025. Hvis vi ser hva som har skjedd så langt under ordningen med «kompetanse for kvalitet» og framskriver vil bildet se slik ut:

Vi vil altså – ved første øyekast - ha et relativt stort antall lærere som mangler kompetanse i 2025. Dersom vi tar i betraktning den naturlige avgangen – se kapittel 2 – og forutsetter at de lærerne som erstatter avgangen innehar den forskrevne kompetansen, vil bildet se noe annerledes ut:

Det er altså håp om at det skal være mulig å komme i mål med videreutdanningen fram mot 2025. Trønderne bør nok sette opp farten eller prioritere annerledes skal dette lykkes. Det kan se ut som dette blir gjort i og med at en større andel av lærerne på KFK inneværende skoleår tar fag med kompetansekrav.

Det understrekes at dette er «ren matematikk». Det blir kanskje ekstra viktig å holde trykket oppe når det gjelder å motivere lærere for videreutdanning i årene som kommer. Det er rimelig å tro at de mest motiverte etter hvert har tatt sin utdanning. Her er det grunn til å antyde at skoleeierne fortsatt bør prioritere videreutdanninger for lærer som ikke oppfyller kompetansekravene fram til 2025.

3.2 Rekruttering av studenter til lærerutdanning

Ifølge tall fra Nord universitet har man total kapasitet på 120 studenter på Barnehogelærerutdanning, 140 på GLU 1-7 og 160 på GLU 5-10. Tabellene under viser i hvilken grad denne kapasiteten blir utnyttet.

Tendensen er tydelig; det er større kapasitet enn det som blir utnyttet. Nord universitet sliter med rekrutteringen til sine lærerutdanninger. Det er gledelig at kapasiteten på barnehogelærer er overopplytt.

Når det gjelder studenter som går siste år er det et dropp i produksjon grunnet overgang fra 4-årig GLU til 5-årig masterutdanning. Det er kun 27 studenter som avslutter sin utdanning i 2021.

Studenter som starta studiene studieåret 2020-21

Utdanningsprogram	Bodø	Rana	Levanger	Sum NORD	Kapasitet	Utnyttingsgrad
Barnehogelærer (BLU)	66		60	126	120	105 %
Grunnskolelærer (GLU) 1.-7 trinn	19	9	70	98	140	70 %
Grunnskolelærer (GLU) 5.-10 trinn	34	18	46	98	160	61 %
SUM lærer	119	27	176	322	420	77 %

Studenter som går siste året på lærerstudiene studieåret 2020-21

Utdanningsprogram	Bodø	Nesna	Levanger	Sum NORD	Kapasitet	Utnyttingsgrad
Barnehogelærer (BLU)	54	20	63	137	185	74 %
Grunnskolelærer (GLU) 1.-7 trinn	6			6	30	20 %
Grunnskolelærer (GLU) 5.-10 trinn	21			21	40	53 %

La oss begynne med å slå fast at det er jobb i Nordland og Trøndelag til alle som blir utdanna her. I kapittel 2.1 ser vi at det årlig er behov for 148 barnehogelærere – 37 færre enn det som blir utdanna⁷. Det er behov for 307 lærere – dette overstiger antallet sisteårsstudenter med et bekymringsfullt antall. Det er grunn til å tro at flere kommuner vi få problemer med å rekruttere lærere høsten 2021.

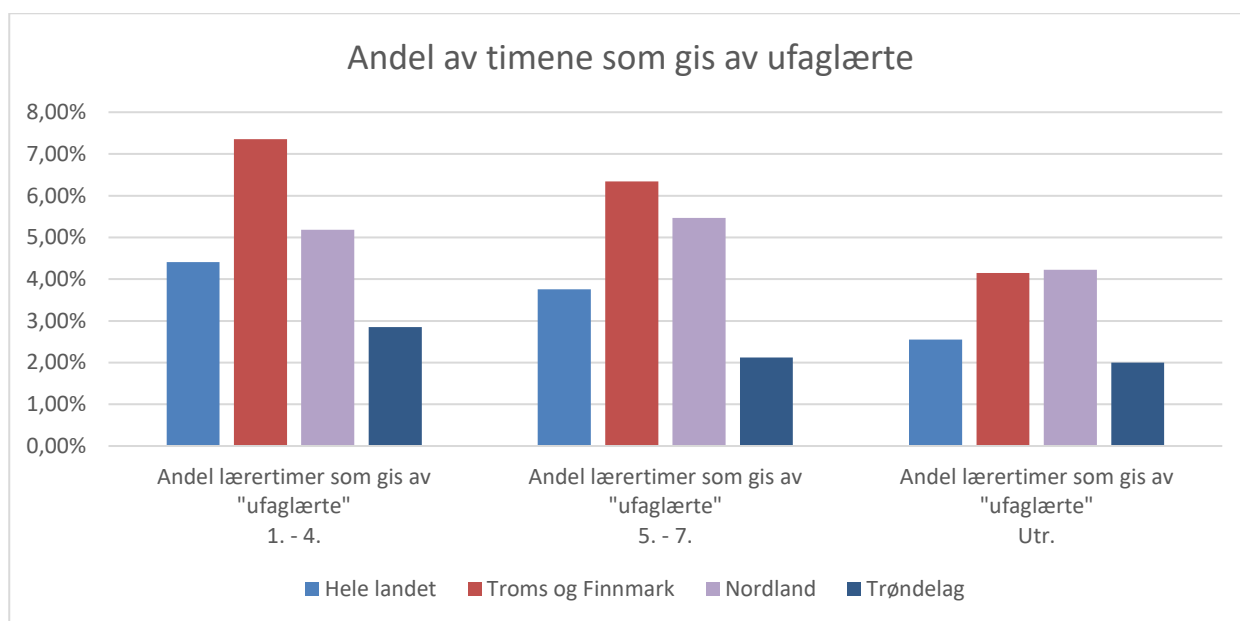
Det antas at det først og fremst er ungdom som må rekrutteres til studier på campus. Da må støtet settes inn mot ungdom som går i videregående utdanning. Skal universitetets ønske om å få to kvalifiserte søkere til hver studieplass oppnås, må så mye som 14 % av elevene som går på studieforberedende program i videregående skole i Nordland og Nordlige Trøndelag søke lærerutdanning⁸.

⁷ Behovet gjelder hele Trøndelag og Nordland. I Trøndelag utdannes lærere ved flere institusjoner

⁸ Skoleåret 2020-21 er det til sammen 6091 elever på studieforberedende vg3 i Nordland og Trøndelag.

Lærerbehovet i videregående skole er ikke med i denne beregningen. Behovet her må ses opp mot hvor mange studenter som tar PPU, lektorutdanning etc. Det antas at behovet i Videregående skole dekkes av relativt stort antall studenter på disse utdanningene. Det oppleves i liten grad rekrutteringsproblemer i videregående skole. Dette skyldes nok i stor grad at det blir færre lærere (se kap. 2.3), og at det er en viss lekkasje fra grunnskolen.

I det hele tatt kan det se ut som det er en viss lekkasje oppover i skolesystemet – fra barnetrinn til ungdomstrinn, fra ungdomstrinn til videregående opplæring og – uten at det er tema her – fra videregående opplæring til høyere utdanning. Det er dermed også grunn til å tro at generell lærermangel vil ramme grunnskolens barnetrinn først. GSI 2019-20 viser at lærere uten godkjent utdanning i større grad brukes på de laveste trinnene i skoleløpet.

I forkant av søknadsfristen i 2017 kom staten med tiltak rettet mot studenter som tar lærerutdanning. Studenter som tar lærerutdanning 1.-7 trinn og fullfører kan få nedbetalt studielånet med inntil kr 160 000 forutsatt at studiet tas på normert tid og at man tar jobb i Nord-Norge. Så langt kan det se ut som dette tiltaket ikke har gitt all verden av resultater. Man kan kanskje stille spørsmål om i hvilken grad dette er kjent.

Den desentraliserte utdanningen rekrutterer først og fremst fra folk som er etablert og som ikke så lett kan følge et studium på campus. I denne gruppen finnes folk som er kvalifisert for lærerstudium eller kan kvalifiseres for det. Det er folk som enten bare med videregående skole eller med en eller annen form for høyere utdanning er i jobb som «ikke fullt ut kvalifisert» eller ufaglært. Noen av dem kan kvalifiseres gjennom PPU og/ eller fag på universitetsnivå, andre kan gå inn i lærerutdanning, mens noen må kvalifisere seg enten med å forbedre karakterer, ta opp videregående-fag eller liknende. Mange i denne, siste, gruppen må antas å - på eget initiativ - ville søke å fullføre utdanning.

Kunnskapsdepartementet, besluttet å gi støtte til UiT Norges Arktiske Universitet og Nord universitet til planlegging, implementering og gjennomføring av prosjektet «Ferdigstilling av påbegynt lærerutdanning»⁹. Prosjektet skal gjennomføre tiltak som sørger for at ansatte i skolen uten fullført lærerutdanning skal få mulighet til å fullføre lærerutdanningen og få formell kompetanse. Et krav er at kandidatene har minimum 150 studiepoeng/2,5 års påbegynt lærerutdanning.

Uansett, disse menneskene må finnes og kartlegges slik at kvalifisering og tilrettelegging av studium kan bli så målrettet som mulig.

⁹ Dag Gulaker, universitetslektor ved Nord universitet, er prosjektleder. Utdanningsdirektoratet har, i samråd med Kunnskapsdepartementet, besluttet å gi støtte på til sammen 2 300 000 til UiT og Nord universitet til planlegging, implementering og gjennomføring av prosjektet i 2019.

Det har vært drevet «desentralisert lærerutdanning» i Nordland i mange år. Særlig har tidligere høgskolen i Nesna bidratt til dette. Desentralisert tilbud fra Nord Universitet (tidligere HINT) er viktig i Trøndelag, spesielt for tidligere Nord-Trøndelag. Et sentralt spørsmål er om dette markedet er i ferd med å tømmes. Mange mener at det ikke er tilfelle, noen erfaringer tilsier at det er det. Her må det gjøres et grundig arbeid med å undersøke potensialet og de behov som finnes der ute. Et slikt arbeid må designes og gjennomføres først og fremst av universitetet, men i samarbeid med RKK-kontorene og KS.

Et viktig moment å ta med i betraktningen når det gjelder «de voksne» studentene, er tidshorisonten. Med 5-årig lærerutdanning gjennomført desentralisert- kanskje med kvalifisering i forkant – ved siden av jobb, kan tidshorisonten bli rimelig heftig for mange. Det bør undersøkes om slik utdanning kan legges opp med delkvalifisering. Kan man f.eks. bli faglærer i ett fag etter 2 år, 2 etter 3 osv.? En annen mulighet er delkompetanse som bachelor med påbygging til master. Så langt har ikke Kunnskapsdepartementet vært villig til å diskutere denne typen løsninger.

Nordland og Trøndelag har mange små kommuner og - ikke minst – små skoler. Lærere med kvalifikasjoner til å undervise på kun 1. – 7. trinn eller 5. – 10. trinn kan i framtiden skape problemer for små, fådelte skoler. En alternativ utdanning som kvalifiserer for undervisning i slike skoler etterspørres.

3.3 Prosjektet «Rekruttering til lærerutdanningene og læreryrket i Nord – Norge»

«Rekrutteringsprosjektet» på Nord universitet, Fakultet for lærerutdanning og kunst- og kulturfag, har etablert en samarbeidsmodell med langsiktig perspektiv. Styrings- og arbeidsgruppen i prosjektet består av ulike aktører som alle er aktive i utforming og gjennomføring av rekrutteringstiltak gjennom en felles handlingsplan.

Handlingsplanen beskriver tiltak i tre tiltaksområder:

- 1) samarbeid med eksterne aktører,
- 2) søkeroppfølging og kvalifiseringstiltak og
- 3) oppfølging av eksisterende studenter.

Per januar 2021 er Statsforvalteren i Nordland, Nordland fylkeskommune, KS, RKK Lofoten og Sør – Helgeland, Utdanningsforbundet, Bodø kommune og lærerstudentene representert i prosjektgruppene.

Nord universitet og Universitetet i Tromsø har hatt kontinuerlig erfaringsdeling om arbeidet med lærerstudentrekruttering i prosjektperioden (2017-20), og samarbeidet på flere tiltak knyttet til for eksempel rekruttering av mannlige lærerstudenter samt omdømmebygging av læreryrket og Nord – Norge som bo- og arbeidssted.

Samarbeidsmodellen som er utviklet i prosjektet har også hatt synergieffekter i form av pilotprosjekter som arbeider med overgangen mellom videregående opplæring og høyere utdanning, praksisfeltet som arena for lærerrekruttering og tett dialog med videregående skoler, rådgivernettsverk, karrieresentre og andre eksterne aktører i regionen.»

3.4 Beholde og mobilisere

I situasjonen vi er i, blir det viktig å beholde de lærerne vi har, og – ikke minst – få de nye lærerne til å forbli i yrket. Å sørge for at de lærerne som er kvalifiserte arbeider like mye og gjerne mer enn de gjør i dag må også ha fokus. Kanskje det er på tide å diskutere «heltidskultur» også i skolen.

3.4.1 Lærerutdanna som ikke er i yrket

Når det gjelder mobilisering av lærerutdanna som ikke praktiserer som lærere, mangler vi kunnskap om potensiale og muligheter.

Til sammen skal det finnes det over 38 000 lærere i Norge som er sysselsatt i andre yrker, viser tall fra Kunnskapsdepartementet¹⁰. Det tilsvarer 28 prosent av alle med lærerutdanning. Andelen har ligget omtrent stabilt siden 2007. De mest vanlige jobbene for lærere å havne i er helse- og sosialsektoren (23 prosent), barnehager (8 prosent) og offentlig administrasjon (7 prosent).

Hvis Nordland og Trøndelag ikke skiller seg spesielt ut på dette feltet, skulle det gi følgende tall:

Lærere i andre yrker	Landet	Nordland	Trøndelag
Samlet	38 000	2 075	3 249
Helse og sosial	8 740	477	747
Barnehage	3 040	166	260
Offentlig administrasjon	2 660	145	227
Andre yrker	23 560	1 286	2 014

I en undersøkelse fra TNS Gallup for Utdanningsdepartementet i 2010¹¹, oppgav lærerutdannere i andre yrker følgende for å kunne vurdere å komme tilbake til yrket: Mindre klasser, mer tid til den enkelte elev, mer lønn, mer ressurser til undervisningsmateriell, bedre skoleledelse og bedre muligheter for faglig utvikling.

Svært få av respondentene anser seg som å ha «rømt» fra yrket. Det er mer behovet for på «prøve noe annet» som er drivkraften. Et relativt lite antall anser det som sannsynlig at de vil returnere til læreryrket.

«Bytteforholdet» mellom skolen og andre yrker når det gjelder lærerutdannere, er i store trekk positiv i favør av skolen. Denne tendensen er klarest for de yngste aldersgruppene.

Vi vet at mange som har lærerutdanning ikke praktiserer som lærere, men vi vet lite om hvorfor og hvorvidt de lar seg mobilisere. Før det settes inn krefter på dette, må det utvikles kunnskap.

3.4.2 Veiledning av nyutdanna

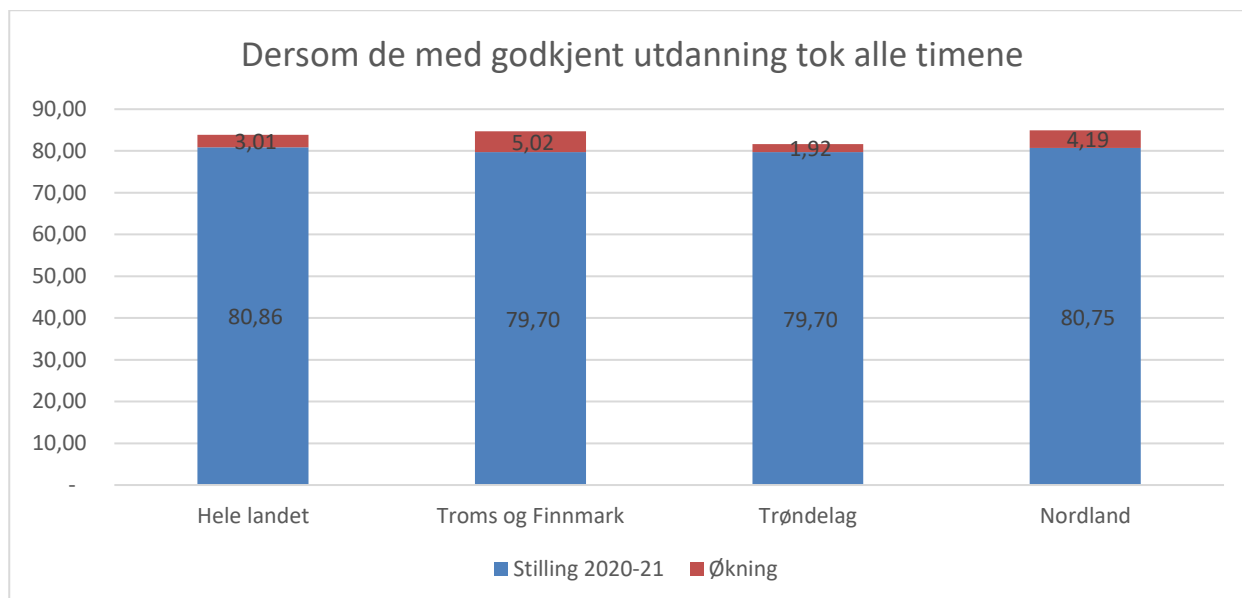
I forhold problematikken rundt at relativt mange lærere slutter i yrket etter kort tid, har veiledningsprogram for nyutdanna vist seg som et godt virkemiddel. I prinsippet skal et slikt program finnes i kommunen eller som et samarbeid mellom kommuner. Nord universitet, Fylkesmannen og KS har et etablert samarbeid som bistår med opprettelse, bistand og kvalitetssikring av slike tilbud.

3.4.3 Kan utdanna lærere motiveres til å arbeide mer?

Et moment som så langt har hatt liten oppmerksomhet, er stillingsbrøken til de lærerne som er kvalifisert. I Trøndelag er den gjennomsnittlige stillingsstørrelsen for kvalifiserte lærere 79,7 %. I Nordland 80,8. Dersom alle planlagte undervisningstimer skoleåret 2020-21 skulle bli utført av disse lærerne, måtte den gjennomsnittlige stillingsprosenten i Trøndelag økes med 1,9 % til 81,6 %. Tilsvarende for Nordland er 4,2 % til 84,9%. Sagt på en annen måte; hvis hver utdanna lærer i Trøndelag underviste en halv time ekstra i uken, ville det ikke være behov for lærerne som ikke oppfyller kravene. I Nordland måtte de utdanna lærerne gjennomsnittlig undervise ca. 1 time mer i uken

¹⁰ Kilde: <http://www.aftenposten.no/norge/En-av-fire-larere-vraker-skolen-114837b.html>

¹¹ Reservestykken av lærere - Kunnskapsdepartementet/TNS Gallup 2010 Prosjekt 116626

Det er skoleåret 2020-21 i Trøndelag 4 kommuner som planlegger med bruk av 10 % eller mer av årsverkene utført av personell som ikke oppfyller kravene. Verst stilt er Namsskogan (26,8 %) og Røyrvik (25,7 %)

På den andre siden er der 21 kommuner som planlegger uten bruk av personell som ikke oppfyller kravene (< 2 %). 13 kommuner planlegger helt uten bruk av ufaglærte.

I Nordland er det 8 kommuner som planlegger med mer enn 10 % av årsverkene utført av lærere som ikke oppfyller kompetansekravene. Verst stilt er Vevelstad (30,1 %), Gildeskål (21,6 %) og Vevelstad (20,6 %)

12 kommuner i Nordland planlegger uten bruk av ufaglært personale (< 2 %). Beiarn, Bindal, Herøy, Nesna og Vega planlegger helt uten bruk av personale uten godkjent utdanning.

Som framgår, kunne problematikken med lærere som ikke oppfyller kravene til en viss grad ha vært løst ved å øke stillingsprosenten til de som oppfyller kravene. Dette varierer selvsagt mellom kommunene, men det ser ut som det er bare tre kommuner i Trøndelag – Grong, Namsskogan og Røyrvik - som eventuelt ved å øke stillingene til de kvalifiserte, måtte benytte seg av adgangen i avtaleverket til å avtale fast overtid¹².

I Nordland er det også 3 kommuner som eventuelt måtte ty til avtalt overtid; Lødingen, Moskenes og Vevelstad.

Det finnes mange årsaker til at lærere ikke arbeider full tid. Det er ikke uten videre gitt at lærerne vil og kan øke sin stilling. Mest sannsynlig arbeider de lærerne som er motivert og har kapasitet allerede 100%. Tallene kan imidlertid danne grunnlag for å diskutere forhold rundt permisjoner, deltidsstillinger og fast overtid sett opp mot bruk av personell som ikke oppfyller kravene. Diskusjonen om «heltidskultur» bør kanskje også gjelde skole og barnehage?

Bodø, 12. februar 2021

Per-Oskar Schjølberg

Spesialrådgiver

KS Nord-Norge

Epost/ Email: per-oskar.schjolberg@ks.no

Telefon/ Phone: (+47) 97 65 15 85

¹² SFS 2213 § 5.2, siste ledd; Fast overtid kan avtales for en kortere eller lengre periode ved at årsrammen for undervisningstid økes. Overtidsbetaling gis for det antall timer årsrammen for undervisning er økt med.